

JABOK

**Jabok – Vyšší odborná škola
sociálně pedagogická a teologická**

V582 Zkušenostně reflektivní přístupy v pedagogice

Michal Pařízek
(Pavel Kaplan)

Témata semináře

1. Setkání
 - Teorie (12. 2. 2018)
2. Setkání
 - Nastavení a úprava programu, cíle (19. 2. 2018)
3. Setkání
 - Reflexe (12. 3. 2018)
4. Setkání
 - Facilitační techniky, práce se skupinou (19. 3. 2018)
5. Setkání
 - Praktický nácvik dovedností (16. 4. 2018)

Zápočtové požadavky

- Nechybět, být mentálně přítomen a aktivně se zapojovat 😊
- 1x chybět můžete, ale zjistěte si, co se dělo a zda nebyly nějaké úkoly
- Mezi 4. a 5. setkáním si v „týmu“ připravit „program“ dle zadání a při pátém setkání realizovat / představit svou přípravu

Zajímavá literatura k tématu

Reflexe v procesu učení

Desetkrát stejně a přece jinak...

Jan Nehyba • Bohumíra Lazarová
David A. Kolb • Fred A. J. Korthagen
David Boud • Peter Jarvis
Jennifer A. Moon • Jan Kolář
Saša Dobrovolná • Jakub Švec
Josef Valenta

Masarykova univerzita, Brno 2014

Reflexe mezi lavicemi a katedrou

Jan Nehyba • Jan Kolář • Michal Dubec
Vladimír Smékal • Karla Brücknerová
Ludmila Muchová • Dana Moree
Jan Vaněk • Petr Svojanovský
Kateřina Lojdrová • Jiří Mareš

Masarykova univerzita, Brno 2014

Práce s reflexí u lektorů osobnostně sociálního rozvoje

Jan Kolář

Masarykova univerzita, Brno 2013

Krajinou zkušenostně reflektivního učení

Jennifer A. Moon • Michal Diviš
Jan Kolář • Vít Dočkal
Josef Valenta • Hana Kasíková
Hana Horká • Veronika Rodríguezová
Karla Brücknerová • Michal Dubec

Masarykova univerzita, Brno 2013

Tyto knihy máme i v jabocké knihovně – vyšly v rámci ACOR (Akademické centrum osobnostního rozvoje) www.acor.cz

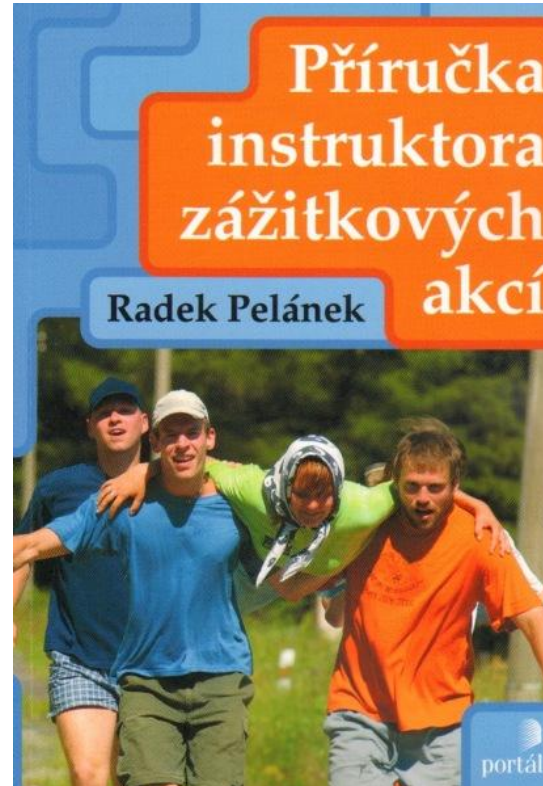

JABOK

Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická

Salmovská 8, 120 00 Praha 2, tel.: +420 211 222 440, fax: 211 222 441, e-mail: jabok@jabok.cz, www.jabok.cz

Zajímavá literatura k tématu

Podnětná bude i další literatura o zážitkové pedagogice a zejména časopis GYMNASION ke stažení zdarma v PDF: gymnasion.org

A mnoho dalších ...

Učení

- Proces získávání a předávání zkušeností, návyků, dovedností, znalostí, hodnot, ...
- Rozvíjejí a proměňují vrozené schopnosti a vzorce chování, takže může vzniknout i předávaná (tradovaná) kultura, odlišná v různých společnostech.
- Na jedné straně součástí individuálního dospívání, výchovy a vzdělávání, na druhé straně reprodukce kultury.
- Zdroj: Wikipedie

Zkušenostně reflektivní učení

Definicí zkušenostně reflektivního učení je, zdá se, přesně tolik, kolik autorů se snaží o jejich vymezení. Zcela obecně lze nicméně říci, že jde o takový proces učení, v němž se lidé individuálně nebo ve spolupráci s ostatními pokoušejí prostřednictvím cílené reflexe a ověřování či transformace zažitého objevit nové možnosti, které nemusejí být zřejmé z běžné zkušenosti. Takto nově získaným informací přiřazují osobní význam s individuálním dopadem na jejich bezprostřední životní realitu a jejich fungování v ní. (srv. např. Boud, Keogh, Walker, 1985; McGill, Warner, Weis, 1989; Mezirow et al., 1990; Moon, 2004; Sugerman, 2000)

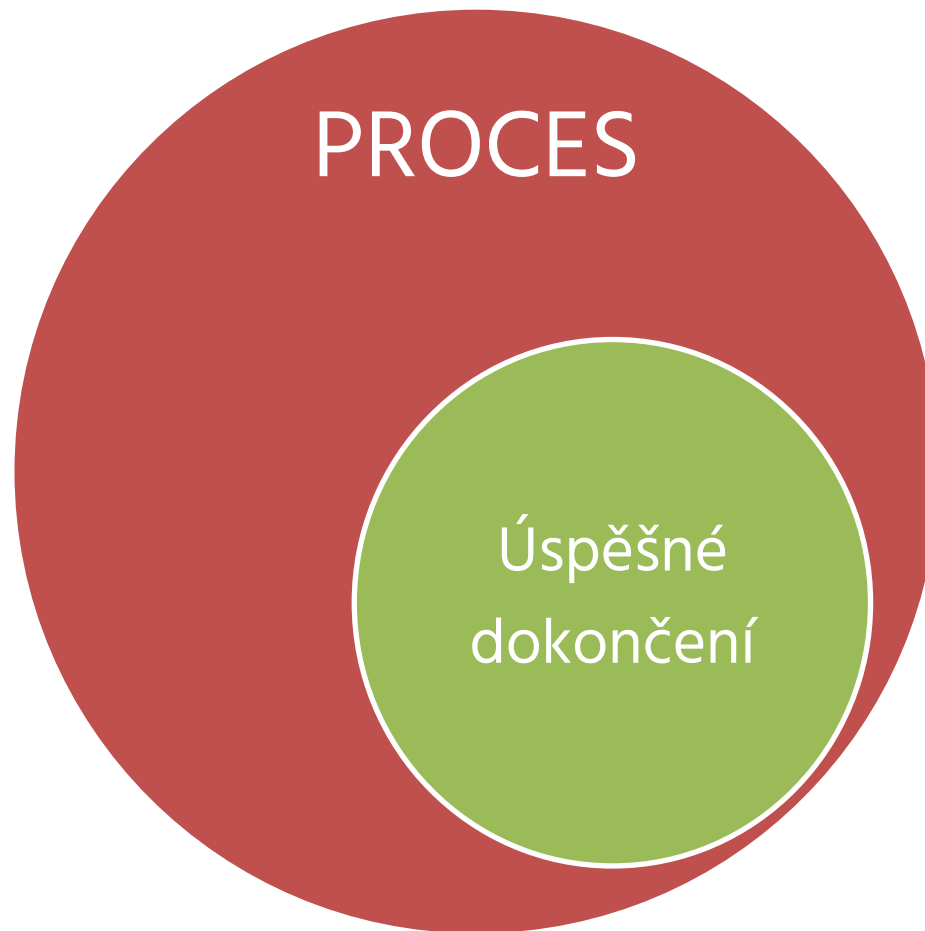
http://acor.cz/getattachment/Studovny/Online-zdroje/ZRU_Kolar_Nehyba_Lazarova_Knotova_IMS.pdf.aspx

ACOR – www.acor.cz

Zkušenostní vs. Reflektivní?

- Zkušenostní učení se odehrává ve spojitosti s „externím zážitkem“
 - je hmatatelným ve vnějším světě (situace, hra, apod.), zatímco ...
- Reflektivní učení je spjato s „interním zážitkem“
 - je záležitostí čistě vnitřních procesů vědomí
- Pro praxi nemá příliš cenu jednotlivé linie učení oddělovat, protože se vždy dějí v určitém, vzájemně provázaném a podmíněném cyklu.
- MOON, J. A. Handbook of Reflective and Experiential Learning: Theory and Practice. London. Routledge Falmer, 2004 viz. http://acor.cz/getattachment/Studovny/Online-zdroje/ZRU_Kolar_Nehyba_Lazarova_Knotova_IMS.pdf.aspx

Proces je často důležitější než ...

Zážitková pedagogika – zkušenostně reflektivní přístup jako metoda

ZÁMĚR

PROGRAM

REFLEXE

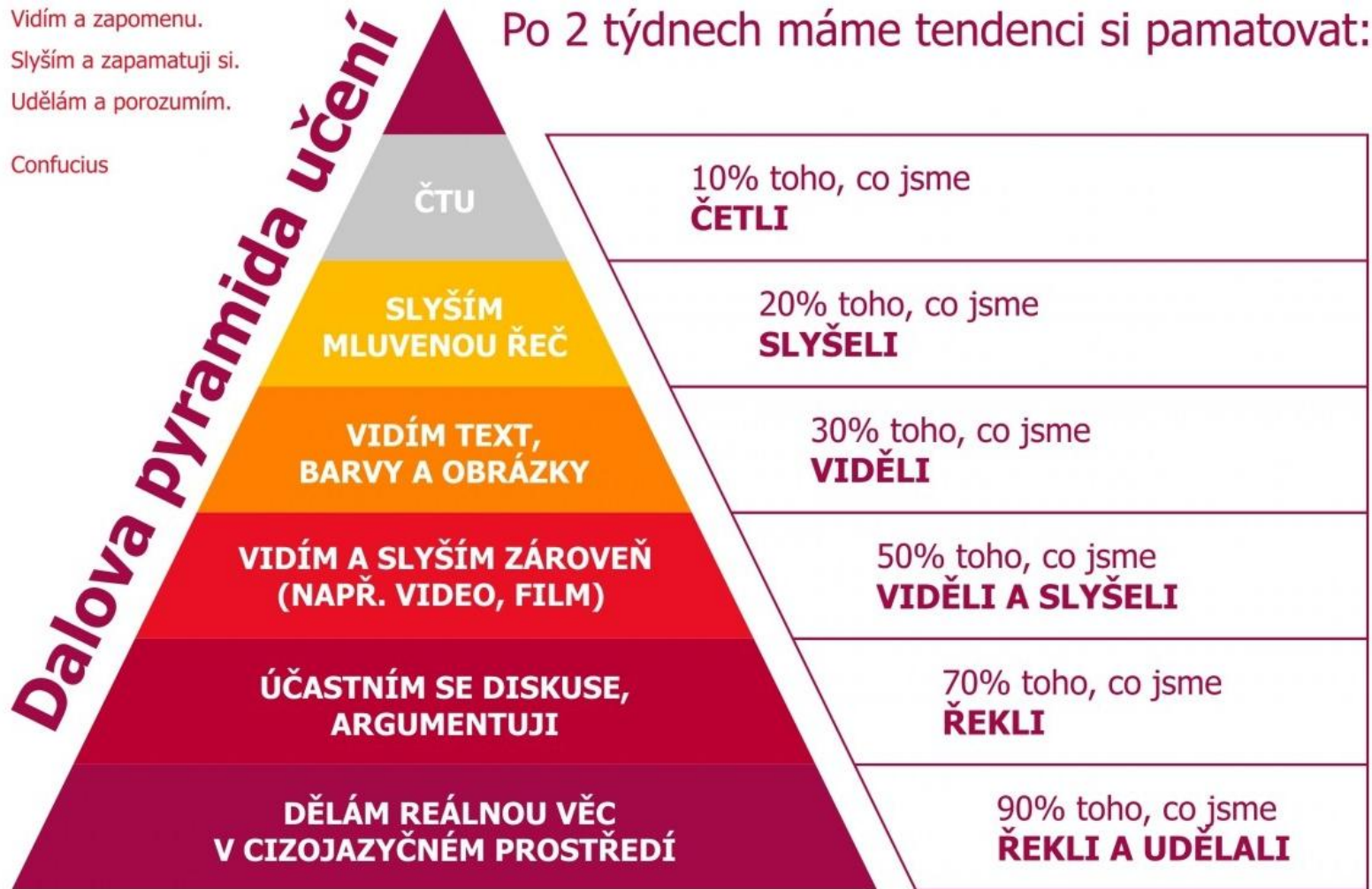
K tomu se vrátíme

Edgar Dale – Pyramida učení

Vidím a zapomenu.
Slyším a zapamatuji si.
Udělám a porozumím.

Confucius

Kdy se něco naučím

„Améba“

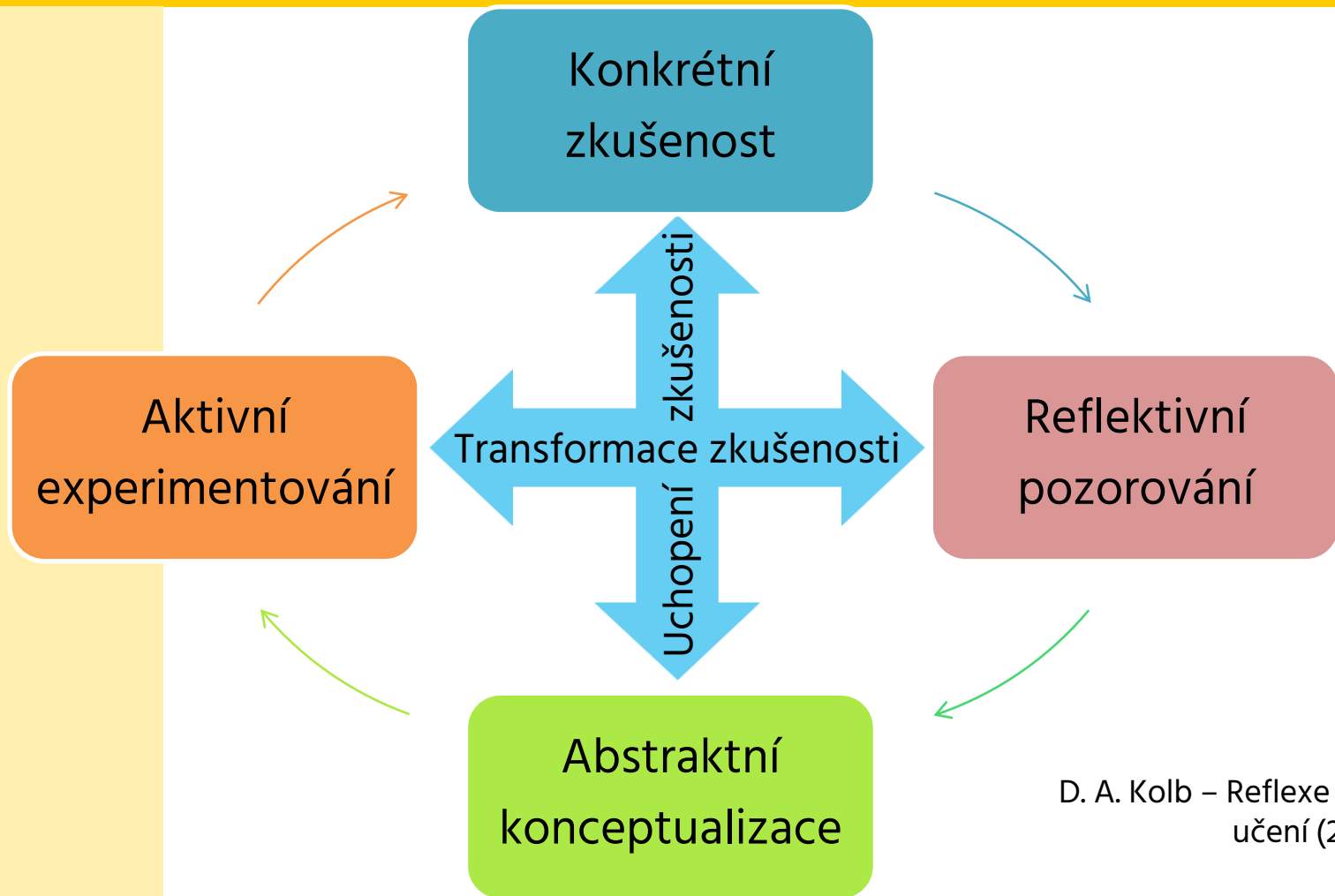
Prožitek – zážitek – zkušenost

- Prožitek
 - Tady a teď, nepřenositelný
- Zážitek
 - To, co se nám uložilo v hlavě, ale ještě to nemáme moc zpracované , nepřenositelný
- Zkušenost
 - Zpracovaný zážitek – to, co už můžeme předat druhým nebo použít sami příště v podobné situaci

Kolbův cyklus učení dost zkratkovitě

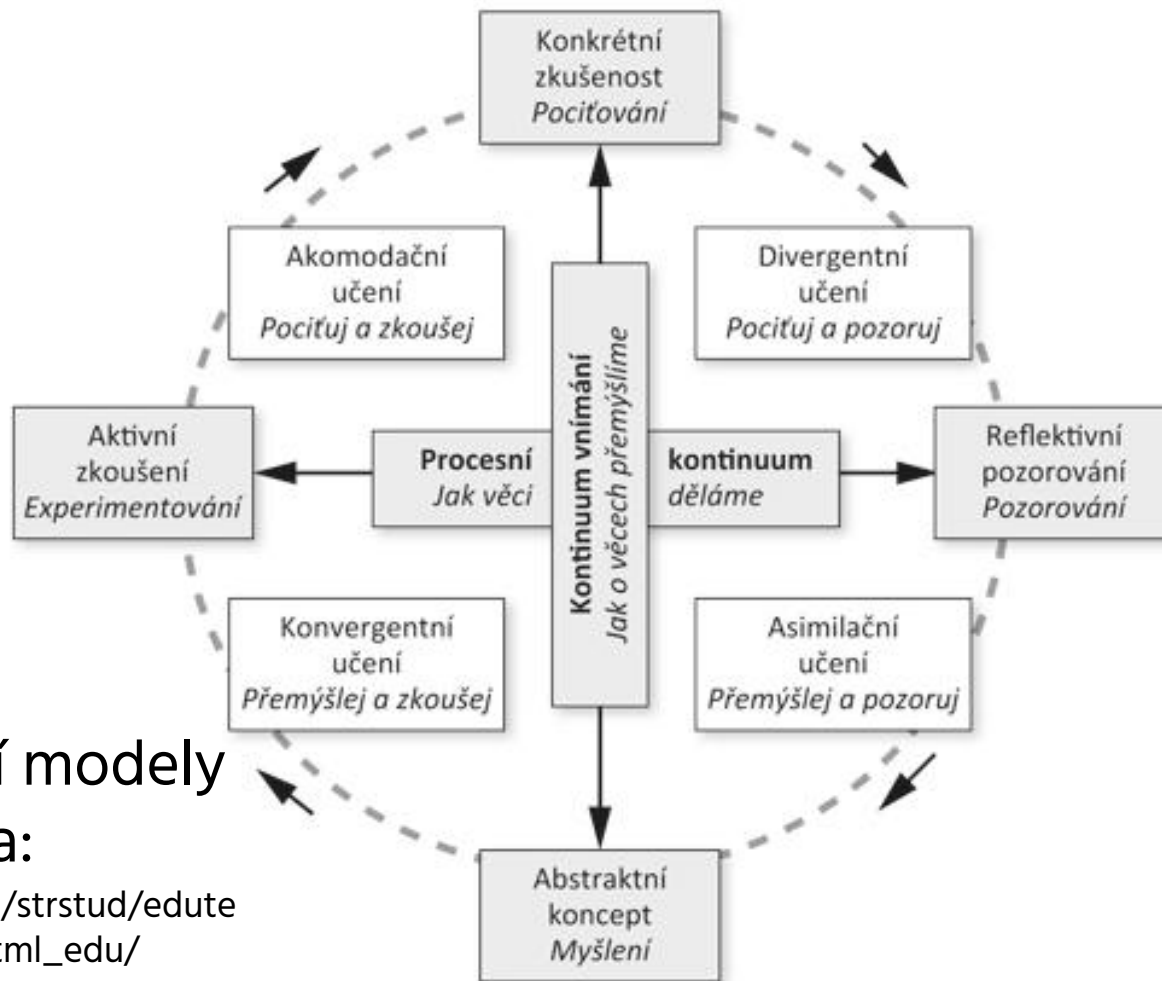

Cyklus zkušenostního učení dle D. A. Kolba

D. A. Kolb – Reflexe v procesu učení (2014), s. 25

Kolbův cyklus učení - rozpracování Deweye

Tento i další modely
lze nalézt na:

http://it.pedf.cuni.cz/strstud/edutech/2014-Simecek_html_edu/

Co potřebujeme vědět / znát, abychom mohli začít organizovat program?

HODNOTY

ZÁMĚR PROGRAMU (témata, cíle)	ÚČASTNICKÁ SKUPINA (počet, věk, pohlaví, ... další důležité údaje)	MÍSTO (kde to bude)	ČAS (termín, délka programu)	ZDROJE (materiál, finance, lektoři)
-------------------------------------	---	---------------------------	---------------------------------------	--

Náročnost cílů

Cíle stanovujeme slovesem. Je dobré, když jsou směřované na kompetence účastníků.

Umí
použít

Hlubší vhled

Má povědomí

Popíše, vysvětlí, použije, obhájí, posoudí, klasifikuje, atd.

Revidovaná Bloomova taxonomie pedagogických cílů

	DIMENZE KOGNITIVNÍHO PROCESU					
ZNALOSTNÍ DIMENZE	1. Zapamatovat	2. Rozumět	3. Aplikovat	4. Analyzovat	5. Hodnotit	6. Tvořit
A. Znalost faktů (faktuální znalost)	Základní prvky z dané oblasti, terminologie					
B. Konceptuální znalost	Vzájemné vztahy, klasifikace, kategorizace, principy, teorie					
C. Procedurální znalost	Jak něco dělat, kriteria používání dovedností, technik atd.					
D. Metakognitivní znalost	Jak poznáváme, myslíme, učíme se					

Bloomova taxonomie kognitivních cílů

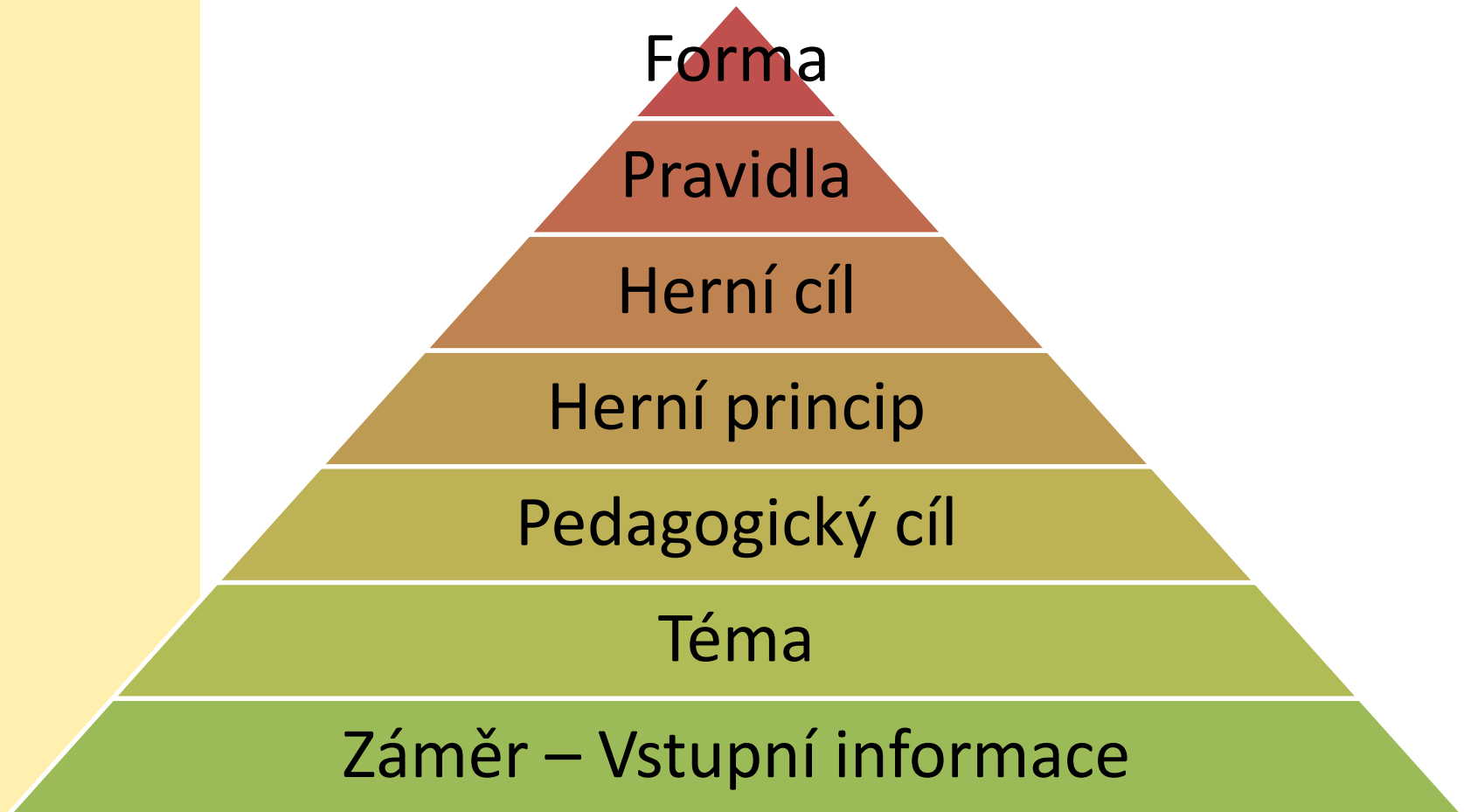

Hladina	Popis	Výrazy popisují činnost
6. HODNOCENÍ	Student dokáže na základě dříve naučených norem a kritérií kriticky posoudit a obhájit složitý myšlenkový proces.	obhájit, vyvrátit, rozvíjet, kritizovat, posoudit, zaujmout, podpořit stanovisko, ospravedlnit, diskutovat, rozhodnout
5. SYNTÉZA	Student dokáže z několika jednodušších komponentů vytvořit původní a složitý myšlenkový proces.	tvořit, stavět, vytvořit originál, komponovat, psát, řešit, předvést, stanovit, předpovědět
4. ANALÝZA	Student dokáže rozčlenit myšlenkový proces na komponenty, vysvětlit jak a proč je daná složitá sestava vytvořena a jaké má příčiny.	porovnat, rozdělit, vysvětlit proč, ukázat jak, nakreslit, načrtnout
3. APLIKACE	Student dokáže použít dříve naučenou látku (např. pojmy, pravidla, generalizace látky) a aplikovat ji v nových souvislostech.	zařadit, aplikovat, nalézt, vybrat, vypočítat, roztrždit
2. POROZUMĚNÍ	Student dokáže vlastními slovy vyjádřit dříve naučenou látku, rozumí souvislostem.	definovat, vyjádřit vlastními slovy, popsat, shrnout
1. ZNALOST	Student si dokáže vybavit, reprodukovat nebo rozeznat dříve naučené informace.	reprodukovat, vybavit si, uvést seznam, identifikovat, nazvat, označit, vybrat, seřadit

Zdroj: Upraveno na základě Pasch a kol. (2005)

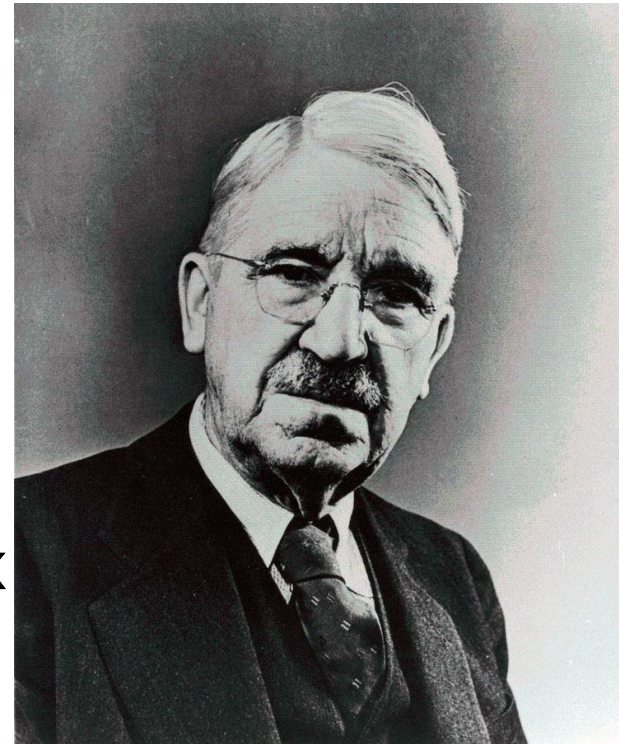

Anatomie hry

John Dewey (1859 – 1952)

- Koncepce progresivní pedagogiky, založené na pragmatismu
- Základ výchovy
 - čin /skutek (= pragma)
- Jde o to, výchovou získávat **zkušenosti** a ty pak rekonstruovat ... pojmy, teorie a poznání vůbec je tak pouze instrumentem k tomu, aby žák mohl řešit reálné situace
 - Pedagogický instrumentalismus

J. Dewey - zkušenost

- Zkušenost není pasivně přijímána – vyžaduje interaktivní střetávání
- Zkušenost je střetávání jednajícího jedince
 - S okolím
 - S jeho předchozí zkušeností
- Zkušenost podněcuje myšlení – zakládá se na interakci s prostředím a naopak nová situace = problém, který vyžaduje akci (čin) – řešení
- Důležité je učení se na základě **zkušeností**. Dítě (*člověk*) si rekonstruuje jednu zkušenost na základě druhé.

John Dewey – Znalost - Zkušenost

„Zkušenost jsou interakce (transakce) jednajícího jedince s jeho okolím i s jeho předcházející zkušeností. Právě tyto transakce vedou ke znalosti. Znalost se utváří v prožitku, v plynutí a v tělesných proměnách prožitku a jeho stopy se uchovávají k dalšímu zpracování v zážitcích. Ty jsou doslova zapsány prostřednictvím neuronálních, hormonálních, fyziologických vzorů přímo do našich těl. Proto je tělesnost, pohyb či zranitelnost podstatou každého pedagogického procesu.“

(R. Šíp, Gymnasion č. 21, s. 32)

John Dewey – cíl učení + možná kritika

- Zážitková pedagogika / Zkuš. Refl. Učení tedy nesmí za podstatu učení pokládat své dramaturgicky vypořádané akce ... dobrodružství, zdánlivé nebezpečí, týmový duch, ... to jsou jen prostředky – specifické nástroje
- Pokud se z nástrojů stanou cíle, tak dochází k redukci, ke zjednodušení a rezignuje se na ten hlavní cíl: „výchovu člověka v bytost, jež se ve svých prostředích rozvíjí k vědomí Celku a k zodpovědnosti za Něj“. (R.Šíp)

Learn by **DOING**.

Velký důraz kladen na aktivní činnost a učení se konáním (**Learning by doing**)
Kritika: Mnoho vědních oblastí nelze naučit konáním, tyto oblasti jsou pak vyloučeny z centra poznávání.

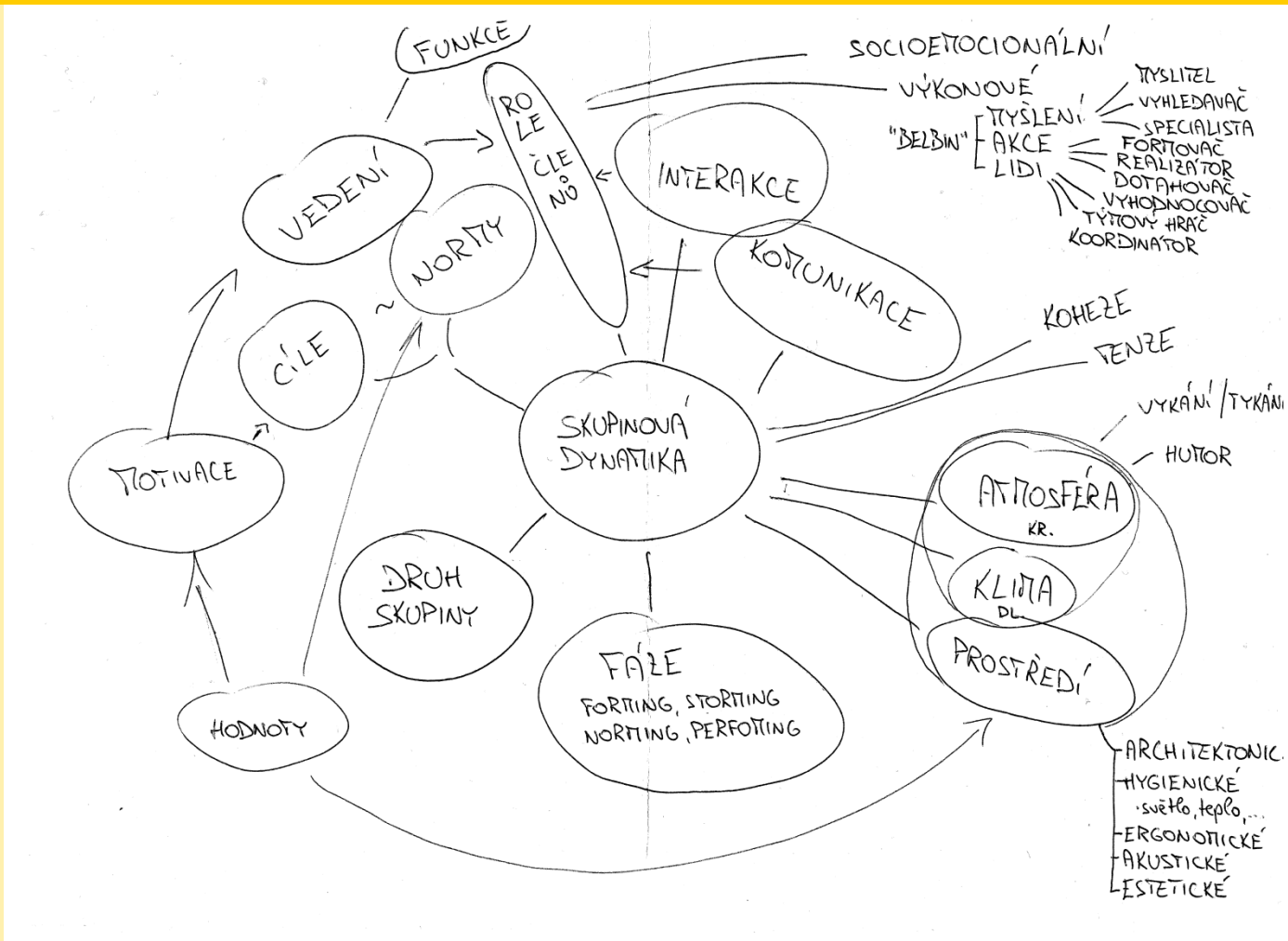
Něco málo k práci se skupinou

- Skupina ≠ tým (Zdroj: Instruktorový slabikář, s. 251)

CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY	SKUPINA	VYSOCE VÝKONNÝ TÝM
Jak je tomu se zájmy členů?	Jsou sledovány různé cíle.	Všichni táhnou za jeden provaz.
Jak je tomu s cíli?	Jsou sledovány různé cíle.	Všichni sledují tentýž cíl.
Co má prioritu?	Příslušnost ke skupině je podřazena osobním zájmům.	Příslušnost k týmu má nejvyšší prioritu.
Jak to vypadá s organizací?	Organizace je uvolněná a nezávazná.	Organizace je jasná, pevná a závazná.
Jaká je motivace?	Motivace přichází z venku (prostě se musí...).	Motivace přichází zevnitř (prostě se chce...).
Kdo a komu konkuruje?	Jednotlivci si konkurují navzájem.	Konkurence je zaměřena směrem navenek.
Jak se komunikuje?	Komunikuje se zčásti otevřeně, zčásti skrytě.	Informační proces a zpětné vazby probíhají otevřeně.
Jak je tomu se vzájemnou důvěrou?	Vzájemné důvěry ke skupině bývá málo.	Silná důvěra mezi členy navzájem a v týmu vůbec.

- Jinými slovy ... práce se skupinou není to samé co teambuilding – cíle se mnohdy liší

Myšlenková mapa – Skupinová dynamika

Skupinová dynamika

- Vše, co se ve skupině mezi jednotlivci děje, procesy, vztahy, změny
- Skupina je živým organismem, není jen 'mrtvým' shlukem lidí ve stejnou dobu na stejném místě
- Skupinová dynamika je tvořena
 - interakcí členů skupiny a vliv této interakce na členy
 - osobnosti jednotlivých členů a vztahů, které zakládají
- Může vést ke změně v chování a prožívání skupiny, to pak pozměňuje chování a prožívání členů skupiny

Sociální skupina dle velikosti

- **Velká (Makroskupina) – anonymita členů**
 - Národ
 - Etnická skupina
 - Politické / Církevní / Společenské organizace
 - Profese (učitelé, lékaři) / Příslušnost k instituci
- **Střední – částečná anonymita, poměrně jasné role ve skupině (výsledky hodně závisí na vedoucích skupiny), ale „co by tomu řekli lidi“?**
 - Lokální organizace / Větší firmy / Větší obce
- **Malá – lidé se znají, výsledky závisí na všech**
 - 2 a více lidí (obvykle do 30ti členů)
 - Rodina / Školní třída / Skautský oddíl / Terapeutická skupina

Prvky skupinové dynamiky

- Postoj k cílům a normám
 - Chceme si to užít nebo zvítězit? A jak? Půjdeme přes mrtvoly? ... sdílíme stejné cíle?
 - Co když mezi sebou členové skupiny nesouhlasí? Jak se to bude řešit?
- Vedení a motivace
 - Jakým stylem je skupina řízena závisí nejen na cílech skupiny, ale i na motivaci členů

Demokratický

Autoritativní

Liberální

Zúčastněný styl

Charismatic --- Byrokrat

Orientace na úkol --- na vztahy
(Koterapeutický styl)

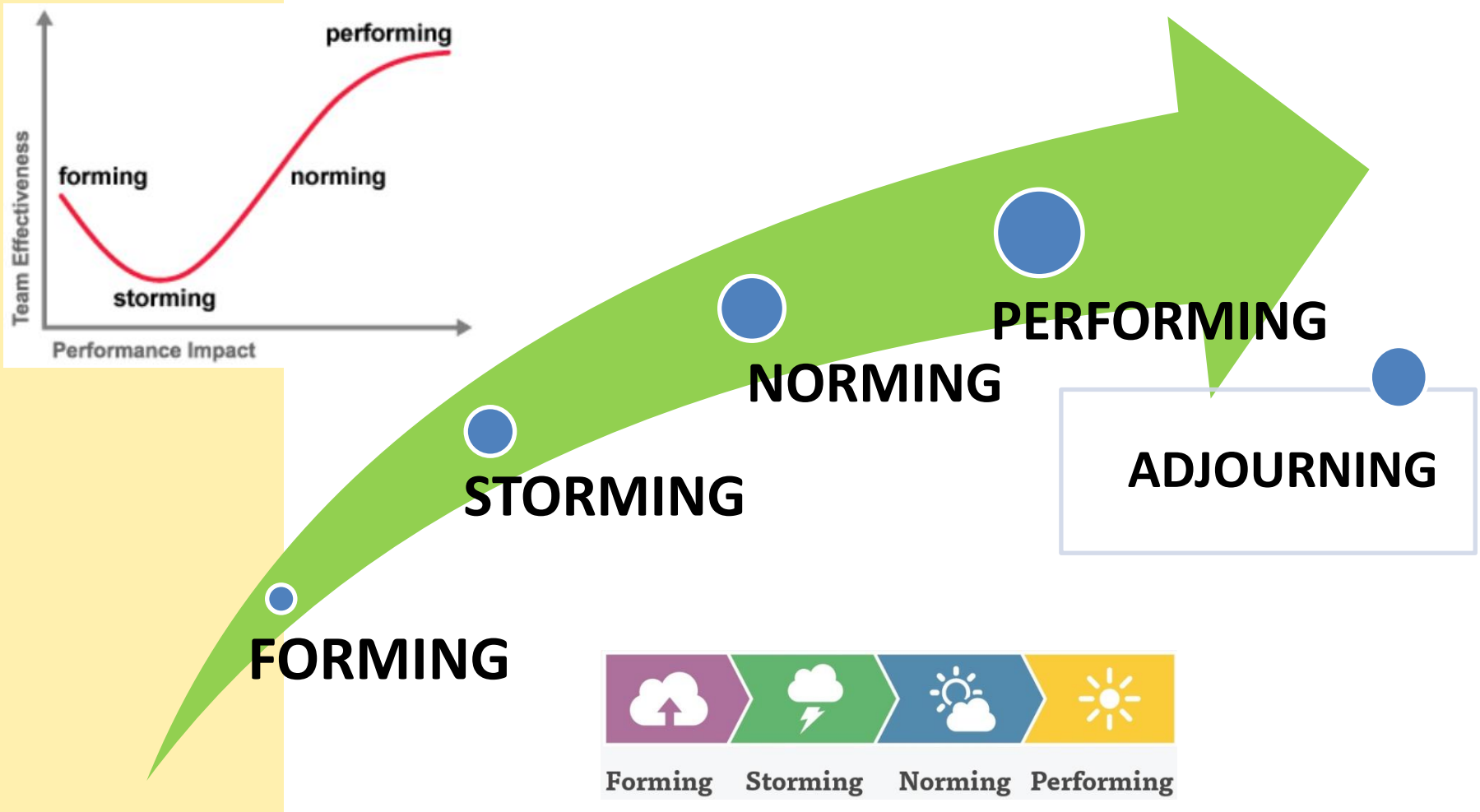

Prvky skupinové dynamiky

- Způsoby a možnosti interakce a komunikace
 - Nejen komunikace verbální, neverbální, činem
 - Způsob řešení nesouladu, konfliktů
- Struktura skupiny a role jejich členů
 - Např. Belbinova typologie
 - Jsou si všichni rovni? Existují podskupiny?
- Klima a atmosféra ve skupině
 - Má skupina svůj humor?
 - Doplnují se členové tak, aby bylo dosahováno cílů?
 - Mohou spolu všichni členové spolupracovat (případné animozity mezi jednotlivci) ... Naslouchají si členové týmu navzájem?

Vývojové fáze skupiny dle Bruce Tuckmana

Vývoj z hlediska členství ve skupině

Inkluze

Kontrola a
ovlivňování

Vzájemná
blízkost

Od otázek „Kdo je členem?“ přes konflikty způsobené nacházením vlastního místa ve skupině, po určitou rovnocennost a společenské přijetí rozdílů až po otevřenost v komunikaci, vzájemné pochopení a respektování odlišností.

Vývoj z hlediska struktury skupiny

Jednotlivci

Dvojice,
trojice

Podskupiny

Výměna
mezi
podskupina
mi

Soudržná
skupina

Od povrchních vztahů mezi jednotlivci, přes tvorbu podskupin, až po kooperaci všech v rámci skupiny.

Vývoj skupiny z hlediska vztahu k facilitátorovi

Závislost

Kontrazávislost

Začátek
vzájemné
závislosti

Pokračování
vzájemné
závislosti

Od plného přijímání facilitátorů/instruktorů, přes jejich kritiku, vtipy na jejich adresu, agresivitu, odmítání účasti dále k postupné kooperaci, ustáváním boje o moc až k začlenění instruktorů do skupiny a přebrání zodpovědnosti skupiny za sebe samu.

REFLEXE, (Cílená) Zpětná vazba, Review, ...

... A udělali jsme to správně?

... Honza, Mařenka, Pepík – za jedna, Anička, Tomáš a Michal za dva, ostatní za

Reflexe

- Zpětný pohled na aktivitu s cílem uvědomit si klíčové body učení
- Pohled zpět tak ovlivňuje pohled do budoucna
- Všímat si toho, jak tu samou aktivitu vnímali ostatní a co to dělalo se mnou
- Nemusí následovat po jakémkoli programu
- Reflektovat lze skupinové/individuální procesy, dovednosti, vztahy, postoje, názory, poznatky, ...

Zpětná vazba

- Umožní sledovat vlastní (po)kroky
- Uvědomit si problémy (řešit je)
- Sdílet nápady, myšlenky, pocity
- Plánovat a organizovat aktivity
- Prodat své myšlenky
- Podpořit jeden druhého
- Odnést si z programu co nejvíce

Reflexe

Zaměřená na
pedagogické CÍLE

Zaměřená na
PROCESY VE
SKUPINĚ

- Objeví-li se nové/vlastní silné téma skupiny, pak je třeba dát mu přednost
- Téma skupiny může být silnější než to, co bylo tématem aktivity

Reflexe - zásady

- Vzájemný respekt
- Každý mluví sám za sebe, ne za skupinu
- Každý má právo na svůj názor ... každý je přece odborníkem na to, co sám prožíval
- Jeden mluví, ostatní naslouchají
- Každý má právo se diskuse nezúčastnit
- Vše, co je řečeno, zůstane ve skupině

Zpětná vazba – úspěch ... ?

- Vědět co chci, ale neutíkat před jejich tématy
- Nebát se ticha
- Přemýšlet o zakončení
- Neotočit si skupinu proti sobě

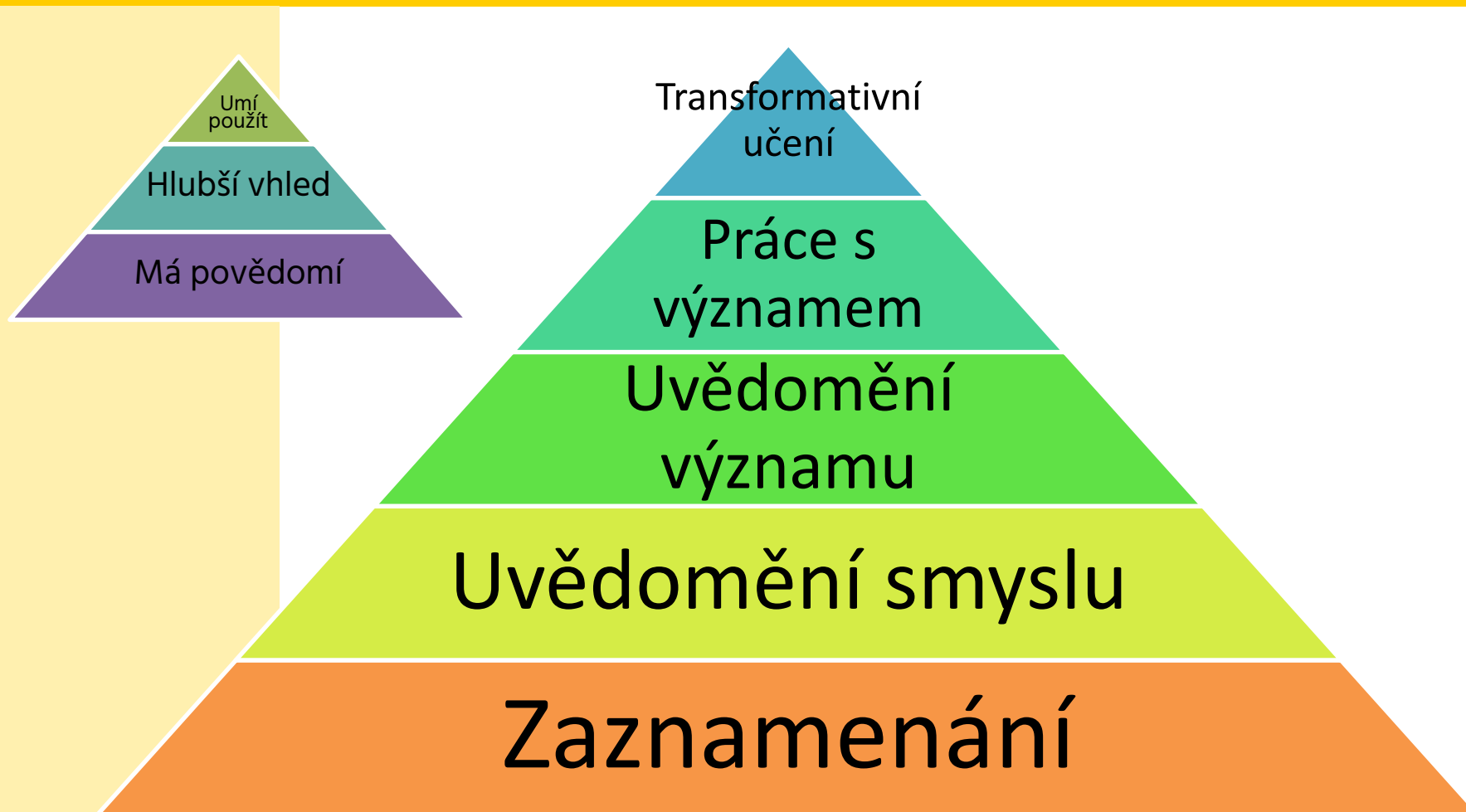
- Téma je zevnitř / téma je zvenku

CO SE DĚLO

CO Z
TOHO

CO DÁL

Hloubka reflexe

Zpětná vazba – otázky

- Instruktor nehodnotí – spíše shrnuje
- Podněcující – vhodné
 - Otevřené otázky
 - Jednoznačné (neptá se na různé věci najednou)
 - Nevnucující otázky
 - Jde ke konkrétním situacím
- Dobře si rozmyslet (nevhodné)
 - Nevhodně uzavřené otázky
 - Obecné otázky
 - Dobrá otázka na špatném místě / ve špatnou dobu
 - Otázky laděné do negativna / záporů

Zpětná vazba – typy reflexe

- Příběhy
- Něco – dobrého, špatného, legračního
- Nedokončené věty
- Žolíky (karty mají přiřazená témata)
- Citáty
- Kartičky s charakteristikami
- Kresby

Zpětná vazba – typy reflexe

- Diagonála (škála)
- Graf (flipchart, lano, ...)
- Písemná práce (s prezentací)
- Prsty
- Společná kresba
- Skládání - výběr předmětů
- Metafora

Zpětná vazba – typy reflexe

- Asociace
- Divadelní přehrávka
- Mikina
- Živé obrazy
- Korálky / šišky / zalévání květin
- ...

Podmínky podporující dosažení stanovených cílů

- Začíná to už přípravou programu
- Vytvářet bezpečné prostředí (to ale neznamená, že nebude žádné riziko)
- Nehrát si na psychology ... celkově program nekoncepovat jako zážitkovou psychologii aniž k tomu máme kompetence
- Dobře vybírat místo pro aktivity / reflexi
- Střídat aktivity – fyzicky/psychicky náročné, kreativně umělecké, recesní, problémové, ...
- ...

Předcházení riziku

